

INTERVIEW Inspecteur met een gecertificeerde neus

Wie té goed ruikt, zakt voor de test

Ze komt aanrijden met een vreemde, geribbelde koker op dak. Het is een eNose, een elektronische neus die veranderingen in luchtsamenstelling registreert.

Koos Reitsma
k.reitsma@medialhuis.nl

Zaandijk ■ Atie Zandbergen is geurinspecteur bij de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en heeft een gecertificeerde neus. „Je zou misschien denken, een gecertificeerde neus is een heel gevoelige neus, maar dat is niet het geval.” Wie té goed ruikt slaagt niet voor die test.

Geuroverlast is de meest voorkomende klacht bij de Omgevingsdienst. Bekende bronnen zijn bijvoorbeeld Cabot Norit, de cacaoabrieken, de linoleumfabriek en de voedingsmiddelen van Tate & Lyle. Maar wanneer wordt een geur als overlast ervaren? En wat voor de een hinderlijk is, daar heeft de ander geen last van. Cacao en linoleum wordt soms zelfs als aangenaam ervaren. Wanneer is een klacht dan terecht?

De inspecteurs van de Omgevingsdienst hebben getrainde neuzen. Ze kunnen de meeste geuren thuisbrengen en soms zelfs tot op de exacte locatie binnen een fabriek. Vijf inspecteurs hebben bovendien een gecertificeerde neus. Zo'n neus is 'officieel' geschikt om geurhinder mee vast te stellen.

Atie Zandbergen is een van de vijf. Ze haalt de eNose van het dak en legt 'm in de auto. „Bij de supermarkt

word ik wel eens gewaarschuwd door andere klanten”, zegt ze. Want hoe vaak komt het niet voor dat je even iets van de boodschappen op dak zet en dat dan vergeet. „Een zwaailicht herken je wel, maar zo'n eNose is nog vrij onbekend.”

Het plan is om samen met Zandbergen een ronde te maken tussen enkele bedrijven in de Zaanstreek, maar het water komt met bakken uit de hemel. „Bij regenachtig weer zijn er juist vaak minder klachten”, zegt ze. „Regen is een natuurlijke wasser. Neerslag zorgt ervoor dat aerosolen uit de atmosfeer verdwijnen.”

Verzekeren

Tijdens het schuilen in een café in Zaandijk vertelt ze over haar werk. „Als ik bijvoorbeeld las dat een pianist z'n handen verzekert, heb ik wel eens gedacht: misschien moet ik mijn neus ook maar verzekeren

„Als ik bijvoorbeeld las dat een pianist z'n handen verzekert, heb ik wel eens gedacht: misschien moet ik mijn neus ook maar verzekeren

voor het examen. Dan ruik je zoals tachtig procent van de rest van de bevolking. Ja, er zijn ook collega's afgevalen, juist omdat ze een supergevoelige neus hebben.”

Atie Zandbergen is sinds 1992 milieu-inspecteur en werkte 21 jaar voor de gemeente Zaanstad. Ze controleert bij bedrijven onder andere de opslag van gevaarlijke stoffen.

„Het meest bekende voorbeeld is dat van een vuurwerkfabriek in een woonwijk.” In Enschede ging het ruim twintig jaar geleden (2000) helemaal mis. Die vuurwerkramp –

met 23 doden, 950 gewonden en 200 verwoeste huizen – vormde de aanleiding om de omgevingsdiensten in het leven te roepen, en zo de kennis op het gebied van gevaarlijke stoffen te bundelen. Er kwamen 25 omgevingsdiensten, evenveel als er veiligheidsregio's zijn. Nederland telt op dit moment 29 regionale omgevingsdiensten.

Geurrondes

Zandbergen: „Als inspecteur houd je verder in de gaten of sprake is van geluidsoverlast, en of de afvoer van afvalstoffen aan de normen voldoet, inclusief geuren. Bij klachten kom ik in actie, maar ik houd ook geurrondes.” Surveilleren met de neus. „Die rondes doe ik vaak op de fiets”, zegt ze. „Mijn neus staat altijd open. Je weet welke fabrieken klachten geven, die neem je op je rondes mee. Waait de wind een poosje uit een andere hoek, dan krijg je andere meldingen.”

Haar neus mag dan heel gemiddeld ruiken, het is wel een heel getrainde neus, waarmee ze de verschillen opmerkt tussen cacao in opslag en tijdens de verwerking ervan in de fabriek.

„Soms kun je door eigen waarneming snel iets doen aan een geurklacht, maar soms ook niet. Een belangrijke vraag blijft natuurlijk: is wat je ruikt schadelijk? Kan het kwaad? Aardgas ruik je, omdat er een geurstof aan is toegevoegd. Dat

Atie Zandbergen is inspecteur bij de Omgevingsdienst. Ze heeft zelf een gecertificeerde neus en op het dak van haar auto staat een mobiele eNose.

FOTO CEES HARTMAN

is niet voor niets. Een lekkage is potentieel heel gevaarlijk.”

Zandbergen: „Een inspecteur moet waarnemen. Wij mogen altijd onderzoek doen naar de herkomst bij geurhinder. Waar komt de geur vandaan? Vervolgens kijk je in de vergunning. Waar hebben ze toegelaten? En probeer je er iets aan te doen. Voor gevaarlijke stoffen

als aardgas, en voor de uitstoot van bijvoorbeeld zwaveldioxide, stikstof en de concentratie fijnstof, is natuurlijk altijd aandacht geweest. Voor geurproblematiek komt ook steeds meer aandacht. Hoe vervelend wordt een geur gevonden? De geur van vers gebrande koffie wordt minder erg gevonden dan die van een minerale olie. En hoe sterk is-ie?

Geluidsvolume kun je nauwkeurig meten, bij geuren is dat lastiger.”

Voor andere (niet-chemische) geuren, zoals koffie en cacao, blijven 'gewone neuzen' van belang, want eNoses registreren dat niet. Soms wordt daarbij ook een geurpaneel ingeschakeld. Meerdere 'neuzen' beoordelen dan de (on)aangenaamheid van een geur. Dat wordt de he-

donische weegfactor genoemd.

„Een gewone neus hoeft niet per se een gecertificeerde neus te zijn, maar het helpt wel, als de geurwaarneming is gedaan door een gemiddelde neus die niet overgevoelig is. Bij handhaving of voor de rechter kan juist die gecertificeerde neus van doorslaggevend betekenis zijn.”

eNoses kleuren dagelijks rood

Koos Reitsma

Zaandam ■ „Stel een inwoner van Zaandam belt met een klacht over geurhinder dan kijken wij eerst heel goed naar de windrichting”, zegt Michel Battem. Hij is de eNose specialist bij de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG).

Van IJmuiden tot aan Weesp: in Westelijk Havengebied, langs het Noordzeekanaal, Het IJ en het Amsterdam Rijnkanaal hangen in totaal bijna honderd eNoses. De Omgevingsdienst werkt met deze eNoses, namens het Havenbedrijf Amsterdam en de provincie Noord-Holland.

Battem: „Je vraagt je natuurlijk direct af: waar kan die geurhinder vandaan komen? Bij zuidwestenwind ligt de bron (of bronnen) mogelijk in het Westelijk Havengebied van Amsterdam.”

„Als een bewoner melding doet van geurhinder, bellen we de melder altijd op, en vragen: 'Hoe laat heeft u de hinder ondervonden? Waar was u op dat moment. En hoe zou u de geur kunnen omschrijven? Is het een chemische lucht, oliegerelateerd?’ Want juist dan kunnen de eNoses helderheid brengen. Die oliegerelateerde geuren detecteren de eNoses namelijk heel goed. Koffie of cacao bijvoorbeeld, detecteert de eNose niet. In het Westelijk Havengebied heb je meerdere olieterminals dus de veroorzaker is niet altijd zo snel gevonden. Maar met het eNose-netwerk kun je wel de richting bepalen waar de mogelijke geurbron ligt.”

Een eNose detecteert veranderingen van de luchtsamenstelling, maar geeft niet aan om welke stoffen het precies gaat en om welke hoeveelheden. De Omgevingsdienst heeft een online kaart (Google Maps) waarop de eNoses te zien zijn.

„Als een eNose een verandering van de luchtsamenstelling detecteert, verandert die eNose op het beeldscherm van kleur.” Een groene eNose betekent geen verandering van de luchtsamenstelling. De eerste 'stap' is geel, de volgende 'stap' is oranje en de laatste 'stap' is een rode verkleuring. „Een rode eNose wordt het alarmniveau genoemd, dat is voor ons een indicatie dat er mogelijk iets aan de hand is.”

Alarmniveau

De eNose is dus een hulpmiddel om de bron van geurhinder op te sporen. Als een eNose het alarmniveau (rood) overschrijdt dan blijft extra onderzoek nodig om te achterhalen wat er precies aan de hand is. Battem: „Ik ga als eNose-specialist ook altijd zelf naar buiten om de situatie te beoordelen. Gewoon met mijn eigen (gecertificeerde) neus. Op die manier probeer je de bron van de verhoogde emissie te achterhalen.”

Battem: „Bijna dagelijks komt het wel voor dat een eNose rood kleurt. Wij zien dan bijvoorbeeld dat tankers op het Noordzeekanaal 'varend ontgassen'. Dat zijn geuren die ook door bewoners geroken kunnen worden. Varend ontgassen is nog niet verboden, maar er zijn wel regels. Benzine mag in geen geval ontgast worden. En het is ook verboden om in de nabijheid van sluizen, onder bruggen of in dichtbevolkt gebied te ontgassen. Bij zo'n incident zie je dan een scherpe piek op de eNose.” De Omgevingsdienst meldt het varend ontgassen aan de ILT (Inspectie voor Leefomgeving en Transport). „En aan de hand van onze bevindingen onderneemt de ILT actie.”

„De eNoses staan op vaste plekken, maar we hebben ook twee mobiele eNoses, die je op het dak van de auto kunt zetten. Zo kun je, in combinatie met je eigen neus, nog beter de bron opsporen.”

„Je vraagt je natuurlijk direct af: waar kan die geurhinder vandaan komen?”

Geuren uit de Zaanstreek

De Zaanstreek heeft een rijk industrieel verleden en nog steeds is er veel industrie. Dat is te zien, maar zeker ook te ruiken. Sommige geuren worden als aangenaam ervaren, andere juist als hinderlijk.

Overlastmeldingen

Havenbedrijf Amsterdam en de provincie Noord-Holland hebben de eNoses aangeschaft om meer zicht te krijgen op de bronnen die geurklachten kunnen veroorzaken.

In 2020 (meest recente rapport) zijn bij de Omgevingsdienst in totaal 379 overlastmeldingen binnengekomen, waarbij de klager verwees naar bronnen in het Westelijk Havengebied. Het merendeel van deze overlastmeldingen (340 stuks) bestond uit geurklachten. Dit was een stijging ten opzichte van 2019.

In het Westelijk Havengebied en langs het Noordzeekanaal, Het IJ en het Amsterdam-Rijnkanaal hangen in totaal bijna honderd eNoses.
ARCHIEFFOTO MAX DIJKSTERHUIS